

Süli Attila

NÉMETH LÁSZLÓ KORMÁNYBIZTOSI IRATAIBÓL

Németh László életútja és politikai pályája

A székely nemesi családból származó illyefalvi Németh László az 1848–49-es forradalom és szabadságharc, illetve Háromszék önvédelmi harcának az egyik legrokonszenvesebb egyénisége. 1849. január közepétől július végéig háromszéki kormánybiztosként működött, elévülhetetlen érdemeket szerezve a törvényhatóság közigazgatásának vezetésében, a honvéd alakulatok és a helyi hadiipar szervezésében.

Németh László Németh István háromszéki birtokos és Dózsa Erzsébet gyermekeként látott napvilágot 1815. szeptember 30-án Kézdivásárhelyen. A nagyenyedi református kollégium jogi fakultásának elvégzése után a marosvásárhelyi királyi táblánál hivatalnokoskodott. A sikeres ügyvédi vizsgája után pedig Hunyad megyében, Déván telepedett le, ahol praxist folytatott. Feltehetőleg itt került kapcsolatba a szintén Illyefalváról származó Gál Dániel ügyvéddel, akivel szoros barátságot kötött. Más forrás szerint a nagyszebeni székhelyű kincstartóságnál gyakorolkozott.

A reformkorban igen vonzó volt az ügyvédi pálya, a Nagyfejedelemségben mintegy 7-800, többségében magyar nemesi származású egyén választotta a fenti élethivatást.

Háromszékre 1848 áprilisában tért haza Gál Dániellel együtt, ahol szülővárosuk az utolsó erdélyi rendi országgyűlésre mindkettőjüket követévé választotta. Ezt követően történt az első jelentősebb politikai szereplésük, amely a Nagyfejedelemség politikai és katonai elitjét egyaránt cselekvésre készítette.¹

1848. április 25-én az erdélyi főhadparancsnokság elrendelte a 15. (2. székely) határhozrend négy századának összevonását Uzonban. Ezzel párhuzamosan utasította az ezred parancsnokságot, hogy a raktárjukban lévő 1700 kovás puskát katonai kíséret mellett indítsák el Brassóba, majd Gyulafehérvárra. A századok már indulás előtt álltak, amikor megjelent Gál Dániel és Németh László illyefalvi követ, nagyszámú néptömeg kíséretében. Gál a fegyvereket lefoglaltatta és visszazállította Sepsiszentgyörgyre

a törvényhatóság székházába. Lépésüket a követek azzal indokolták, hogy a fegyverek jó állapotban vannak, javításra nem szorulnak. Ugyanakkor a négy század állományát rábírták arra, hogy térjenek vissza otthonaikba, mivel úgy gondolták, hogy Erdélyen kívülre, az itáliai hadszíntérre vezénylik őket.

Az uzoni események megítélése történetírásunkban nem egységes. Többen, köztük a Háromszék önvédelmi harcát először feldolgozó hidvégi református lelkész, az egykori tüzér hadnagy Nagy Sándor egyrészt elítélő módon nyilatkozott Gál és Németh fellépéséről, mivel az hozzájárult a katonai fegyelem felbomlásához, másrészt viszont hangsúlyozta szándékaik tisztaságát. Vele szemben áll az erdélyi magyar történetírás egyik legnagyobb alakjának, Jakab Eleknek a véleménye, aki szerint az erdélyi magyar politikai vezetést felelősség terheli azért, hogy nem akadályozta meg a fegyverek kivitelét a két székely határhozrend területéről, ezáltal a Székelyföld 1848 őszi védtelenné vált a császári csapatok támadásával szemben. Az ő álláspontját képviseli Egyed Ákos a Háromszék önvédelmi harcát feldolgozó monográfiájában. Egyed Ákos szerint a katonák a General Commando parancsát tagadták meg, elindítva ezzel egy olyan engedetlenségi hullámot, amely a forradalmi változások megalapozója lett. Az uzoni események által elindított társadalmi mozgalmak vezetnek majd el Háromszék Habsburg ellenes önvédelmi harcához.²

Az uzoni események hatására az erdélyi arisztokrácia és a magyar szellemi elit aktivizálta magát. Az erdélyi főkormányzók május 1-jén kelt rendeletében két biztost küldött Háromszékre a „balhiedelmek” eloszlatására és a nép felvilágosítására: gr. Mikes Jánost és Zeyk Károlyt. Mindkét megbízott személyesen is érdekelt volt a küldetés sikerében: egyrészt birtokosok voltak, másrészt nemzetőr tisztük. A kormányzó a küldetés célját az alábbiakban fogalmazta meg: „Nemes Háromszékben kebelezett Uzon helységében a 2dik székely gyalog ezred azon négy századai, melyek az alul írt kormányzó hivatalos megtalálására a belbátorság fenntartása végett az illető katonai

¹ NAGY Sándor 1896, 131; BONA Gábor 1998, II, 574; EGYED Ákos 2010, 26.

² EGYED Ákos 2008, 48–51; NAGY Sándor 1896, 18; JAKAB Elek 1880, 408.

parancsnokság által az országba beljebb és jelesen Szebenbe s részint Szászsebesbe is kiindítatni rendeltettek, némely polgári egyének által abban a bal véleményben, mintha ezek ország határán túl vitetni szándékoltatnának, arra hivatattak légyen, hogy közvetlen előljárójuk iránti engedelmességet is felmondva benn maradjanak, nemcsak, hanem a velek hozott és hasonlólag az országban felállított polgári őrsereg használatára szánt lőfegyverek is lefoglaltatva Sepsiszentgyörgyön tartattassanak.

Ezen csupa félreértésből származott és az egész hont a mostani körülmények között felette nagy veszéllyel fenyegető eljárás káros következményeinek lehető megelőzése tekintetéből szükségesnek találta ezen Királyi Főkormányzék a hely színére megkívántató tekintéllyel és népszerűséggel bíró férfiakat³.

A biztosoknak – együttműködve a szék vezetésével és a tekintéllyel bíró világi és egyházi személyekkel – meg kellett győznie a határőröket, hogy a főkormányzéknek nem áll szándékában őket a Nagyfejedelemség határain kívülre rendelni, illetve hogy teljesítsék esküvel fogadott kötelességüket, és induljanak ki a vármegyékbe élő magyar testvéreik védelmére. A törvényhatóságba érkező biztosok azonnal tárgyalásokat folytattak a meghatározó egyéniségekkel, és viszonylag gyorsan sikerült eredményt elérniük. Igaz, ehhez azt az ígéretet kellett tenniük, hogy a három hét múlva összeülő országgyűlés rendezni fogja a határőrök sérelmeit, ami ebben az esetben nem jelentett mást, mint a határőri szolgálat megszüntetését. A fenti eredményeket a háromszéki vezetők, világi és egyházi értelmiségiek nyomtatott felhívásban adták a határőrök tudtára. A május 3-án, „Székely polgártársak” felszólítással megjelent nyomtatványt Bartók Károly, Hankó Dániel, Pap Mihály, Finta István, Jantsó József, Cseh Sándor, ifj. Pócsa Ferenc, Barabás Lajos, Gál Dániel, Németh László, Jancsó Ádám, Petke Pál, Tóth Sámuel, Fábian Dániel „még számtalanok nevében” látták el a kézjegyükkel. Tudatták a határőrökkel, hogy a rövidesen összeülő diéta elfogadja a Magyarországgal való uniót, amely megteremti a „szabadság, testvériség és egyenlőség” alapjait, és ez egyben a terhes határőri szolgálatuk végét is jelenti. Addig azonban tisztelettel tartoznak a felsőbb hatóság iránt, és a nemzet átka szálljon mindenkire, aki ezt nem tartja be. Ennek eredményeképpen két század indult ki Tordára, kettő pedig Nagynyedre május első napjaiban.

Forrásközlésünk első két kútfője ehhez a mozgalmas időszakhoz szolgáltat adatokat.³

Politikai pályájának következő állomása az 1848. május 29-én Kolozsváron megnyíló utolsó erdélyi rendi országgyűlés volt, ahol kimondták Magyarország és Erdély unióját, illetve elfogadták a Nagyfejedelemség polgári átalakulását biztosító törvényeket. Ezt követően – szemben a Nagy Sándor történeti művében foglaltakkal – Németh László nem lett képviselő az első magyar népképviselői országgyűlésen. Ezzel szemben 1848 nyarán beállt a Kolozsváron szerveződő 11. honvédszászlóaljba, amelynek 1848. szeptember 16-án számvevő hadnagyává nevezték ki. Az alakulat tagjaként részt vett az 1848 október–novemberi erdélyi harcokban, majd a december közepétől induló magyar ellentámadásban. A József Bem vezérőrnagy vezette magyar erők 1848. december 25-én visszafoglalták Kolozsvárt, majd rövidesen megtisztították Észak-Erdélyt a császári csapatoktól.⁴

Ezt megelőzően csak egyetlen erdélyi törvényhatóság nem került Habsburg-hű erők ellenőrzése alá, és ez Háromszék volt. A szék önvédelmét a polgári és katonai vezetők a helyi és az oda menekült önkéntes alakulatok segítségével szervezték meg. Szinte a semmiből teremtették meg az ágyúgyártást és a hadiipar többi ágazatát. A szervezés kiemelkedő irányítói voltak Berde Mózes kormánybiztos, a társadalmi egységfront létrehozója, illetve Gábor Áron, az önálló székely tüzérség megteremtője. Emellett fontos szerepet játszott még Gál Dániel, a kiskomité vezetője és Gál Sándor őrnagy. Az ellenállás annyira sikeres volt, hogy a császári hadvezetés decemberben kénytelen volt újabb erőket elvonni Erdély más területeiről, ami megteremtette az erőfölényt Bem sikeres ellentámadásához. A szék erőforrásai azonban december végére kiapadtak, így egyezkedni kezdtek Puchnerrel, amelynek eredményeképpen január 2-án fegyverszüneti szerződést kötöttek Árapatakon. Emellett egy küldöttséget menesztettek ellenséges területeken át Kolozsvár felé, amelynek tagjai közt megtaláljuk a radikális Macskási Antalt és a későbbi történetírót, Jakab Eleket. A küldöttség Bakk Endre szerint december 30-án érkezett meg Kolozsvárra, később „elragadó lelkesedéssel” fogadta őket Beöthy Ödön országos teljhatalmú biztos is. Beöthy feltehetőleg tőlük értesült a megkezdett tárgyalásokról, így a törvényhatóság élére új kormánybiztost állított Németh László ügyvéd, volt illyefalvi képviselő sze-

³ MNL OL, F 37, 18485759, *Főkormányzékai rendelet gr. Mikes Jánoshoz, Zeyk Károlyhoz és Háromszék főkirálybírójához*, Kolozsvár, 1848. május 1. Közli: BENKŐ Samu 2008, 177–178. A május 3-án, Kézdivásárhelyen kelt nyomtatvány lelőhelye: SÁL, sz. n. (Demeter Lajos szíves közlése). *Kolozsvári Híradó*, 1848. június 13., 8. sz., 31–32.

⁴ EGYED Ákos 2004, 204, 226; NAGY Sándor 1896, 131; SÜLI Attila 2011, 112–128; MNL OL, H 92, 3983, Budapest, 1848. szeptember 21., Kinevezések a 11. és a 12. honvédszászlóaljhoz; BONA Gábor 1998, II, 574. A 11. honvédszászlóalj decemberi harcairól egyébként Németh több tudósítást is készített a *Honvéd* részére.

mélyében. Az utóbbi ugyanis Bem seregével érkezett Kolozsvárra, és az árapataki szerződés hírére jelentkezett Bemnél, hogy vállalja a székelység fellelkesítését. A lengyel tábornok – támogatása mellett – Beöthy Ödön országos teljhatalmú biztoshoz irányította, aki szintén pártolta Németh László tervét, és kormánybiztosnak nevezte ki, azzal a meghagyással, hogy „Mindazt tegye és tehesse, mit a hazamegmentésére jónak és üdvösnek lát”. Németh László január elején indult meg Kolozsvárról, Tordán át Háromszék felé. Tordán értesült Nagyenyed román felkelők általi elpusztításáról, erről a szomorú eseményről azonnal tudósítást írt a *Honvéd* számára, amelyet teljes terjedelmében közlünk. Problémát jelentett azonban, hogy az új kormánybiztos nem vett részt Háromszék önvédelmi harcában, így értesülései hiányosak voltak. Németh az általunk szintén közölt, január 15-én, Marosvásárhelyről kelt levelében tájékoztatta Beöthyt első információiról. Elmondása szerint Háromszék három hónap időtartamra fegyverszünetet kötött a főhadparancsnoksággal, ennek tartalmát is ismertette. Csak a 12. honvédszászlóalj, amelynek két százada Klement György őrnagy vezetésével Kézdivásárhelyre vonult, folytat még ellenállást – jelentette. A január 12-én Marosvásárhelyet elfoglaló Bem azonban innen időközben futárokat menesztett Háromszékre, felszólítva őket a csatlakozásra. Ennek hatására a január 15-én Kézdimartonfalván tartott gyűlésen a szék vezetői felmondták az árapataki szerződést, és a határozatokat január 24-én lovasfutárok vitték a településekre, elrendelve a fegyveres erő ismételt táborba szállását.

Németh László közben Gyergyóalfaluba ment, ahol Mikó Mihály volt csíkszéki kormánybiztossal konzultált. Ez annál inkább is bátor tettnek nevezhető, mert Csíkszék ekkor még Franz Dorsner ezredes osztrákbarát katonai kormányzata alatt állt. Ezt követően Csíkszentgyörgyön át Oltszemre érkezett, ahol már naprakészebb információkat szerzett a háromszéki helyzetről, illetve a törvényhatóság lakosaihoz proklamációt intézett. Németh január 19-én este érkezett meg Háromszékre, ahol átvette a törvényhatóság vezetését elődjétől, Berde Mózesétől. Erről a naplójában így emlékezett: „Felkerestem Berde kormánybiztos elődömet tanakodni a teendőik felől. Neki – mondá – miután a békét Gedeonnal megkötötte: nem lehet tovább működni (!); utasított Horváth Albert főkirálybíróhoz. Ezt ágyban találtam, mentette magát betegséggel: Nagy Imre huszár alezredeshez mentem, s benne az úgy emberét kerestem:

hasztalan! Másnap január kora reggel felmentem a lelkes K.-Vásárhely polgárai közé. Felhívásomat, oly rendelet alakjában küldöttem meg minden századparancsnokságnak, hogy 3 nap alatt indulókészen álljanak, úgy ahogy az elszigetelt harc alatt vezetve voltak; s miután a főbb székely tisztek visszavonultak: Sárosi Ferencet a kormányval még nem közlekedhetvén, utólagos jóváhagyás reményében őrnagyi ranggal katonai főparancsnoknak neveztem ki, s így Uzonban 8000 székely mint kész tábor állott, többnyire fegyveresen”. Első tapasztalatairól január 23-án írt jelentést Beöthy számára, amelyet a forrásaink közt teljes terjedelmében közlünk.⁵

Ehhez kapcsolódik a következő négy forrásunk is, amelyek közül hármat a kormánybiztos szintén Beöthy Ödönhöz címzett, ezeket azonban már Csány László, az előbbi utóda kapta meg. A postai közlekedés nehézsége miatt ugyanis Németh László nem értesült arról, hogy Beöthy időközben lemondott, helyét január 31-től Csány foglalta el. A jelentések nagyon sok értékes információt tartalmaznak Háromszék politikai helyzetéről, a közigazgatásról, hadiipar- és a haderőszervezéséről, a cári csapatok erdélyi megjelenéséről, illetve a mindennapi életéről és a közhangulatról. Az önvédelmi harc szervezésében Kézdivásárhely és Sepsiszentgyörgy járt az élen, az előbbi valóságos arzenállá változott. A fő érdem – ezt Németh László az általunk szintén sajtó alá rendezett, 1888-ban megjelent visszaemlékezésében is hangsúlyozta – Gábor Ároné volt, aki még a fizetését is felajánlotta az önvédelem céljaira. De nem feledkezik meg az egyszerű lakosok önfeláldozásáról és felajánlásairól sem. A kovács és szíjgyártó munkákat az iparosok ingyen végezték, a salétromtartalmú földet a lakosok gyűjtötték be, ugyanígy az ónedényeket. A sepsiszentgyörgyi nők töltényeket készítettek, de szinte minden polgár hozzájárult valamivel a szék védelméhez (ruha, élelem, pénz). Január végére Németh László mintegy 10 000 főt mozgósított, igaz, többségük fegyvertelen volt. A háromszékiek buzgalmaról Németh László a naplójában a későbbiek folyamán így nyilatkozott: „Oh e nagy nép önfeláldozása és áldozatkészsége előtt le kell borulni az utókor gyermekének!”⁶

Szintén a forrásaink között szerepel Demeter József sepsiszentgyörgyi országgyűlési képviselő, illetve tábori élelmezési biztos igazoló irata. A Kézdivásárhely városához 1849. május 26-án intézett rendelet, valamint a trónfosztást és a függetlenségi nyilatkozatot hírül adó nyomtatvány már a rövid, fegyveres

⁵ A háromszéki eseményekről összefoglalóan: EGYED Ákos 2008, 185–188. és 193–199; NÉMETH László 1888; BAKK ENDRE 1896, 375. és 380–381; JAKAB Elek 1880, 441–443; EGYED Ákos 2010, 314–315; MTAK, *Csány-lt.*, 3619, Németh László

jelentése Beöthy Ödön számára, Marosvásárhely, 1849. január 15.; NAGY Sándor 1896, 63–64.

⁶ NÉMETH László 1888; EGYED Ákos 2010, 336–337; NAGY Sándor 1896, 65.

harcoktól mentes időszakról szól. Ez azonban nem tartott sokáig, mert a cári csapatok betörése után, június végétől Háromszék ismét hadszíntérré vált. Ebből az időszakból készült jelentésekből, illetve sajtótudósításokból egyet rendeztünk sajtó alá. Németh közvetlen szemtanúja volt a háromszéki harcoknak, majd Gál Sándor ezredessel és a székelyföldi hadosztály maradványaival hagyta el a szék területét 1849. július 30-án.⁷ A szabadságharc bukása után egy ideig Csulak Zsigmond árapataki református lelkész házában bújkált, ahol végül elfogták. Innen Brassóba vitték, de rövidesen Nagyszebenbe, majd Gyulaféhevárra hurcolták. Először halálra ítélték, ezt azonban 10 év börtönre enyhítették. A büntetését Jósefstadtban töltötte le. Innen amnesztiával szabadult 1857-ben. Ezután Déván telepedett le, ahol családot alapított, és megyei hivatalnokként tevékenykedett. A megyei társas élet kedvelt alakja volt, sokan egyszerűen csak „Laci bácsinak” szólították. Itt hunyt el 1893. szeptember 4-én. Egyéniségét hűen tükrözik gyászjelentőjének sorai: „Övét gyöngéden szerette, hazájáért rajongott, s barátainak megbecsülésében példánykép volt!”⁸

*

Az 1870-es évek elején felmerült a Háromszék önvédelmi harcának még élő főbb szereplői között annak igénye, hogy a törvényhatóság 1848–49-es történetének adatait gyűjtsék össze egy történeti munka számára. A kezdeményezés Macskási Antaltól indult, aki Bíró Sándorhoz írt, 1873. december 25-én kelt levelében Németh Lászlót az események egyik

meghatározó szereplőjének tartotta. Bíró Sándor így jellemezte az egykori kormánybiztos: „XVII. Német Laci. Ilyefalvi székely születésű, Gál Danival együtt tanult N.-Enyeden, az uzoni fegyverek letartoztatása óta, egész a forradalom végfeléig nem láttuk összes Háromszéken, s minden érdeme abban összpontosult, hogy Kossuth és minisztériuma – csudálatos képpen – Háromszékre Berde helyett, kormánybiztosnak nevezte ki a forradalom utó napjaiban”. Bíró Sándor jellemzése annyiban igazságtalan, hogy Németh László 1848 őszétől a 11. honvédszászlóalj tisztjeként harcolt, kormánybiztosnak pedig nem a szabadságharc végén nevezték ki. Nagy Sándor hidvégi református lelkész, egykori tüzér hadnagy, aki elsőként készítette önálló kötetet Háromszék önvédelmi harcáról, szoros kapcsolatban állt Németh Lászlóval. Az ő birtokába került az egykori kormánybiztos naplója, amelyből a szerző többször idézett. Sajnos a napló az idők viharában elkallódott.

A két világháború között Deák Imre 1943-ban megjelent forráskiadványában jelent meg Németh László két jelentése, amelyeket akkor a Hadtörténelmi Levéltárban őriztek.

Németh László politikai tevékenysége ezután mintegy három évtizedig feledésbe merült, míg Egyed Ákos a Háromszék 1848–1849-es történetét feldolgozó monográfiájában fel nem hívta rá a figyelmet.

Emellett a *Honvédben* megjelent tudósításainak többségét Demeter Lajos helytörténész, a Bod Péter Megyei Könyvtár munkatársa 2010-ben sajtó alá rendezte.⁹

⁷ Németh László 1849. évi tevékenységéről: EGYED Ákos 2010, 338–339, 372, 384–385, 426–427, 472–473, 480–481; NAGY Sándor 1896, 110, 131–133.

⁸ *TL 1893*, 16. sz., 1893. augusztus 15., 163; NAGY Sándor 1896, 133.

⁹ EGYED Ákos 2008, 17; KUSZKÓ István 1896, 6, 13, 43; DEMETER Lajos 2010, 30–31, 34, 41–45, 48, 97–99, 103–104.

1.

Németh László szózata a székelységhez. Bízának a magyar polgári átalakulásban, az unióban, amelynek keretében sérelmeiket is orvosolni fogják. A határőrök ne adják ki a fegyvert kezeik közül, mivel szolgálatukra a hazának még szüksége lehet.

1848. április vége

Szózat Székelyhonhoz. Ti a madefalvi vérnep óta lebilincsel székely nemzedék! A Szajna partjáról, Bécsből szeretett koronás királyunk lakvárosából, Budapestről a Magyarhoz szívéből és Kolozsvárról a titeket környező idegen bureau¹⁰ falán áthathatott-é hozzátok a szabadság, egyetértés és testvériség szent szózata? Ha át, innepeljétek meg e napot, mert szabadságtok megváltója e három szóban küszöbötökön áll. Ha nem, fogadjátok tőlem, kinek bölcsőjére ott mosolyga először a nap, hol a tiétekre; ki szívvel lélekkel egyiránt a tiétek vagyok, fogadjátok ez irántatok lángoló szeretetem jelképét, mint a hajdani szabad székely nemzedék egy jobb korra virradott méltó utódi. Jelszavatok legyen e három, mely csaknem egész Európát átvillanyozta: szabadság bekés úton, egyetértés a hon minden polgára s testvériség az egész emberiség iránt.

Nevezetesen most, midőn a magyar nemzet szeretett koronás királya felett az idők megnehezültek, a bizalom szent kapcsa egyesítse erőtok egy magas cél, az alkotmányos monarchia fenntartása s alatta szabadságtok kivívásában.

Ti a fegyvert, e szinte százados frígyes társatok, e számos nevezetes csatákban hív barátotok – bár önkény erőszakolta rátok – nem akarjátok tova dobni, nemcsak de haladástok, kifejlődéstök megkövesült ellenének, az önkénynek helyébe az igazság törvényét állítani. Ezért szeretett feleim! Addig is, míg a nagy Magyarország testvéri szózata mindnyájunk leghőbb vágyában, az egyesülésben, teljesülend, míg a törvényhozó test átalakulásunk újjáteremtője összegyülem, hol sorsotoknak nem szabad tovább orvosolatlan maradni, simuljatok egymáshoz, az önkény emelte rendi kásztok falait rontsátok le, s a szabadság, egyetértés s testvériség eszméjében, ne a közteteki három osztály, hanem a nemzetiség három a színe legyen az összekötő lánc, ennek kapcsa az úrbéres osztály.

Száműzések e szent pillanatban a kebletekben elszórt bizalmatlanságnak, az irigység és vizálynak hydráját, mert ez csak egy századon át szellemiségteket fogva tartó idegen elem, lassú méregként csepegteté kebletökbe.

A történeten lapjain, midőn a hon egére vészes föllegek toltak, nem azon nemzet vagytok ti, mely szabadságért lelkesülten, királyáért és honáért utolsó csepp vérig harcot állott?

Az időkre, midőn a tisztí önkény, a mesterség és tudományok karjaiból saját gyermektöket hurcolta el, midőn orvosokkal, magánügyeitekkel eligazítani kellett tiszteitekkel csak ujj- és néma jegyekkel beszélletek, sötét fátyolt vonok. A magyar nemzet újjászületése innepén csak örvendeni szabad, s ezen örömet a szabadság, testvériség, egyetértés szent szózatában azon kérelemmel zárom bé, hogy mindazon kívánatokért, mely mart. 21-kén Kolozsvárt, nmlgu kormányzó által a felség elébe juttatandó; főleg pedig minden áron az unióért, köztetekis nemzeti katonaság saját magatok által választott tisztek alatt létrejöveteleért, a szabadság megváltójának mi hamarébbi megérkezéséért, reggeli és esti imátokban buzgó fohászt foglaljatok.

Németh László s. k.
székely polgár

Lelőhely: *Erdélyi Híradó*, 1848. április 24., 354. sz., 257–258.

2.

Háromszéki országgyűlési követek sajtóközleménye gr. Mikes János és Zeyk Károly guberniumi biztosok működésével kapcsolatban.

Nyilatkozat. Alólírtak az Ellenőr 20-dik számában gr. Mikes János és Zeyk Károly – mint közelebbről Háromszéken a katonaság kiindítása, s a nemzet házánál lerakva volt 1517 darab fegyver elszállítása végett megfordult főkormányzékú biztosok ellen egy őrfőhadnagy aláírása alatti gyanúsító cikket olvasván, erkölcsi kötelességünknek ismerjük, mint részint Kézdivásárhelyen, részint Sepsiszentgyörgyön, részint mindkét helyt az írt biztos urak működésén jelen volt egyének – nyilvánítani: miként az írt biztos urak jelesen gr. Mikes sem Kézdivásárhelyt, sem Sepsiszentgyörgyön nem mondták, nem fogadták azt, mintha az említett fegyvereket Fejérvárra szállítatnák, sőt ellenkezőleg, világosan kijelentették, miszerént a hon jelen körülményei közt a Székelyföldnél sokkal veszélyesb helyzetben lévő magyar városok Naszodról addig fegyvert nem kapnak, míg ezen 1517 darab fegyvert Brassóba – és Fogarasba nem szállítatnak. Ezen nyilvánítás népgyűléseken történt, s így a fegyvereknek hova szállítása a nemzet előtt tudva volt; következőleg a fegyverek nem a nemzet tudta nélkül illantak el, s mit gr. Mikes becsületszavába fogadott t. i., hogy fegyveres rokonink a hon határain kívül nem vitetnek, abban gáncsokodni oka senkinek sem lehet.

Ennyivel tartozunk az igazságnak, tartozunk a méltatlan megtámadott egyének becsületének.

Különbén őrfőhadnagy úrral annak kívánatában egyetértünk, hogy fegyvert a harcias székely népnek, fegyvert mentől többet, es mentől előbb; de fegyvert általában minden magyaroknak, a valószerűleg bekövetkező vészharang meghúzása készületlen ne találjon.

Demeter József sepsiszentgyörgyi köv.[et]
Gyárfás Károly követ
Gál Dániel követ
Hankó Dániel k.[ézdí]vásárhelyi követ
Németh László illyefalvi követ

Megjelent: *Kolozsvári Híradó*, 1848. június 13., 8. sz., 31–32.

3.

Németh László kormánybiztosi kinevezése
Kolozsvár, 1849. január 6.

Német[h] Lászlónak Háromszékre adott levél. Jan[uar] 6ⁿ [1]849.

Nyílt rendelet

Német[h] László számvevő a 11^k h.[onvéd] z.[ászló] a.[lj] általam Háromszékbe küldeték oly megbízással, hogy ott mindazt tegye s tehesse, mit a közös haza hasznára jónak és üdvösnek lát.

Feladata terhes ugyan, de mindenestre méltányos levén, mihez képes bevégezvén küldetését – előbbi állomáshelyét minden megszorítás vagy rövidítés közbejötté nélkül elfoglalhassa, és eljárása alatt is folytonosan használandja.

Kolo[z]sv[ár]. Január 6ⁿ [1]849.
[Beöthy Ödön teljhatalmú országos biztos]

Fogalmazvány. Lelőhely: HL, Mikrofilmgyűjtemény, *Csány-lt.*, 1849:34.

¹⁰ Hivatal.

4.

Németh László sajtótudósítása Nagyenyed román felkelők általi felgyújtásáról és a lakosság lemészárlásáról.¹¹

Torda, jan.[uár] 9.

Szerkesztő Úr!

Borzasztó eseményt írok – a vér mint zúgó fergeteg kereng idegeimben, Enyed, a lelkes kis város nincs többé! –

Tegnap délután ment be 3 tribun, mint az onnan az éjjel ide menekültek mondják, 9000 rabló oláh számára szállást rendelni. – A tábor östve ment be, s csakhamar beérkezte után – a magyar utca, a piac s mindazon helyek, hol oláh nem lakott, felgyújtattak.

A menekültek az égő város lángjai közt több ezer lövéseket hallottak, – hihetőleg védtelen nők, aggok és ártatlan gyermekek gyilkoltattak le. –

Isten! Sújtó villámodnak nem lehet soká késni. – E hálátlan rabló fajnak hiában adsz kegyelmet, – mert ez, mint a dermedt kígyó, ha kebledre ereszted, meggyilkol. –

Az emberiséget levetkezett csordát Akszenti vezérlé; az ilyen oláh diákokcák és pópákából lett vezérektől, kiknek az egy vadbosszún kívül sem tudományok, sem magas fogalmok az országlásatról nincs, nem is lehet egyebet a vandalismusnál várni. –

Erdélyben táborozó Sivkovich¹², Biánki¹³, Turszki¹⁴, Károly Ferdinánd¹⁵ sat. katonaság – mégis ily gaz nép dúlásaival meddig fertőzteted neved?

Gedeon¹⁶ tábornok úr! Ön magyar rokonai Magyarországon a szabadság mellett harcolnak; e borzasztóságokat hallva nem hiszem, hogy kardját a magyar szabadság ellen fölemelje. –

Pfersmann¹⁷, ennek neje olasz, a nyáron lelkes férfi volt – ha nem is bírja ön a magyar nyelvet – táborunkban sok idegen ajkú van – s jövőjét a nagylelkű magyar nemzet biztosítandja.

Hadják el önök Szebent, e borzasztóságok büntetéséért.

Németh László s. k.

U.i.: Ez utáni tudósításaimat a Székelyföldről veendi ön, adja isten, hogy mi hamarébb.

Megjelent: *Honvéd*, 1849. január 10., 12. sz., 48.

5.

Németh László levele Beöthy Ödönhöz. Beszámol az első tapasztalatairól és a Háromszék helyzetéről szerzett információiról.

Marosvásárhely, 1849. január 15.

Beöthy Ödön erdélykerületi teljhatalmú kormánybiztos úrnak

Kolozsvárt

M[aros]vásárhely, [1]849. január 15^{én}

Hogy minden lépésemről számoljak, kötelességemnek tartom idáigi utamról tudósításomat megtenni.

A Mezőségen szerencsésen átvágtam, s tegnap délután ép akkor érkeztem meg, mikor Beszterce felőli táborunk egy része.

¹¹ 1849. január 8–9-én Simion Prodan Probus és Ion Axente Sever román prefektek felkelői felgyújtották Nagyenyedet, és a lakosságának jelentős részét lemészárolták. (A téma legteljesebb feldolgozása: SZILÁGYI Farkas 1891.)

¹² 41. (Sivkovich) soryalozezred.

¹³ 63. (Bianchi) soryalozezred.

¹⁴ 62. (Turszky) soryalozezred.

¹⁵ 51. (Károly Ferdinánd) soryalozezred.

¹⁶ Joseph Gedeon vezérőrnagy, brassói dandárparancsnok.

¹⁷ Alois Pfersmann altábornagy, helyettes erdélyi főhadparancsnok.

– A Mezőségi lakosok lefegyverzésére miként tapasztalám kevés erő kell. – 300 legény az egészet szinte megteheti. Mert seregeink győzelmes haladása híre elretentvén, készek letenni – s megbékélni.

Ménes nevű faluba az egész népet fölszólít...¹⁸, hogy fegyvereit szedje össze s mára hozza ide – nem tudom mily sikere lesz, mert rögtön indulandok utamat tovább folytatni. –

Háromszék – onnan itt levő bizonyos k.[ézdi]vásárhelyi polgárok állítása szerint 3 havi szünetre lépett Gedeonnal. S annak bizonyosságul: az önkéntes és Kossuth-lovagok fegyverei közül egy néhányat átadtak.

Erdővidéken két századot a székely katonaságból lefegyvereztek. – Ágyukot, golyót, löport Kézdivásárhelyt gyártnak. Az ágyukot egy Dummel¹⁹ nevű esztergályos székely harangokból önti. – Mielta az erdélyi erő kivonult volt, számos nagy és apró csatái voltak e maroknyi hős népek. A 12^{ik} zászlóalj szelleme hős, Klément²⁰ két századával most is K[ézdi]vásárhelyre s nem adta meg magát.

Németh László s. k.

háromszéki biztos

Magyar nyelvű s. k. tisztázat. Lelőhely: HL, Mikrofilmgyűjtemény, 223. d, *Csányi-lt.*, 1849:36.

6.

Németh László háromszéki kormánybiztos jelentése Beöthy Ödön részére. Beszámol első intézkedéseiről, amelyeket a had-erőszerzés és a hadianyaggyártás újraindítása érdekében tett.

Sepsiszentgyörgy, 1849. január 23.

Beöthy Ödön országos teljhatalmú biztos úrnak Kolozsvárt. S[epsi]S[zen]tgyörgy, Január 23. [1]849.

A főleg Csík, Gyergyón keresztül átlatokon kén[y]szerülve jöhetes miatt e hó 19-én östve érkeztem meg Háromszékre, hol a közelebbi békekötés óta (melynek az ellenség már is több pontjait nem tartotta meg) a Camarilla kormányzott, a katonaság főparancsnokainak Gedeon parancsolván, ő halmozta el a népet csábító proclamációkkal, sőt még ökök lekenyerezni öt ezer p[engő]forintokat is küldött, mit én letartoztatván biztos őrizet alá rendeltem.

Ép jókor érkeztem meg, mert mind a polgári, mind a katonai főparancsnokság szomorú lábón áll. Zsombori²¹ lovag ezredes, s illetőleg székely vezér megöriült. A főkirálybíró Horváth Albert úr beteg, Dobay²² gyalog ezredes is az ide mellékelt nyilatkozat szerént tábori szolgálatot nem tehet, így a még székelységben lévő hátramaradott kis erélyességet maga a nép, s itten előttem dicséretesen működött kormánybiztosok tartják fenn.

20^{án} östve felmentem Kézdivásárhelyre, Háromszék legelkesb polgáraihoz, ott a katonai tisztikarral, csíki ezredes Gál Sándor²³ úrral, másnap 21^{én} a szerént intézkedtünk, hogy a székely tábor azon módon, miképp ezelőtt egy néhány napokkal táborozott ismét kiálljon, s 22^{én} minden század állomása helyét elfoglalva, a legelső parancsra készen álljon.

¹⁸ Itt a szövegből hiányzik.

¹⁹ Dummel Ferdinánd, a kézdivásárhelyi löveggyár esztergályozó részlegének vezetője.

²⁰ Klement György őrnagy, a 12. honvédszászlóalj parancsnoka. (BONA Gábor 2000, 276.)

²¹ Sombory Sándor ezredes, a 11. (székely) huszárezred parancsnoka. (Uo., 626.)

²² Dobay Károly ezredes, a 15. (2. székely) határőrezred parancsnoka. (Uo., 307–308.)

²³ Gál Sándor ezredes, a csíki 14. (1. székely) határőrezred parancsnoka. (Uo., 158–159.)

Most csak a csíkiakat várjuk, s ahogy azok megalakulnak (mit Gál Sándor Ezredes Úrtól bizton remélhetünk) még tán holnap összehozhatjuk seregünköt, mentől hamarabb Bem²⁴ tábornagy Úr táborával összecsatlakozandók, annyival is inkább, mivel Brassóból is minden erejüket kivítették.

Intézkedtünk a vezérségről is, s addig is míg Csíkkal csatlakoznánk, honnan az áruló Dorschner²⁵ megszökött, gyalog csapatunkat Sárosy²⁶ őrnagy, a lovasokat Nagy Imre²⁷ alezredes úr vezénylendi.

Sárosy úr százados volt, de a székely táborozás alkalmával kitüntetett vitézsége által a nemzet bizalmát annyira megnyeré, hogy az őrnaggyá kinevezése, s vezérleti megbízása, addig is míg legfelsőbb helyen a teljhatalmú országos biztos úr, vagy Bem generál megerősítés végett előterjesztené, szükséges volt.

Továbbá nélkülözhetetlen volt az ide mellékelt tiszt elölépését is életbe léptetni, mert egyfelől a hosszas táborozás alatt több tiszt az ellenséghez mentek, de másfelől a General Commando egy oly kinevezési lajstromot küldött, mely teljes idegen érzelmű, s főleg az ellenségnek lévő tisztekkel.

Az álgúyk öntését, lőpor és gyutacs készíztést Kézdivásárhelyt tegnap megkezdeni elrendeltem, melynek következtébe tegnap már egy álgúy formába is volt, s kifúrása is holnap-holnapután meglesz.

Van hat felszerelt álgúyunk, s míg az ellenségtől béke fejében elrontott más háromból más öntettünk. A gyutacs készíztőt megszóktatték ugyan, de remélem nélküle is sikerülend készítenünk, de addig is, míg kísérletünk sikerülne, e cikklet kérjük megküldeni.

A fegyveres, és lándzsások létszámáról még pontos hivatalos jelentés nem jöhetvén bé, azt a legelső alkalommal lesz szerencsém megküldeni.

A Gedeontól letartoztatott pénz mennyiséggel, mely 5000 p[engő]forint, mindössze valami 8 ezer pengőnk van. Ez a mai naptól kezdve a katonaság fizetésére hihetőleg elégséges lesz, míg Bem tábornagy úrhoz csatlakozandunk.

A néphangulat, ahogy az újbóli táborba szállást megpendítettem a legjobb, s bár ígéret s ármány által kísérlettek megvesztegetni, a szabadság (Háromszéknek hosszas táborozása alatt 8 ütközete volt, melyek közül 5-be győzött, 3-ba visszavonult) kivívása útjáról mégse lehetett eltántorítani. A múlt táborozás alkalmával számtalan példák vannak, hogy a székely asszony keresményét ily biztosító szókkal vitte.-nek²⁸: „ne ezzel megered míg más keresek, de....”²⁹ „Ne jöjj gyalázatosan” És ahol az egyszerű természet gyermekei között is ily anyák vannak, biztosítva van a szabadság.

Mindezek között Kézdivásárhely az, mely mind anyagi, mind szellemi tekintetben legtöbb erélyességet fejtett ki álgúyk, lőpor, gyutacs itt gyártatnak. A székely kész életét, vagyonát feláldozni, csakhogy szabad lehessen. E maroknyi nép oly hosszas elszigeteltségben nem egyszer tartott 11-12 ezer embert táborba.

Sepsiszentgyörgy városa is dicséretesen viselte magát, minden pénzét a hadi költségekre fel....³⁰

Brassó városa egy 21^{én} kelt sürgönye által kereskedési viszonyok és barátsági egyetértésre szólít fel, úgy Hermány helysége is egy 8 tagból álló szász és oláh küldöttség által békességet kér, de egyikkel is a Bem tábornagy rendelkezéséig alkudozásokba nem ereszkedtem.

Eszerént bizonyost írhatom, hogy egy-két nap alatt a szász földre minden ellent állás nélkül bevonulhatunk.

Németh László s.k.

²⁴ József Bem vezérőrnagy, az erdélyi magyar hadtest parancsnoka. (Uo., 145–147.)

²⁵ Franz Dorsner ezredes, a 14. (1. székely) határőrezred parancsnoka. (Uo., 311.)

²⁶ Sárosy Ferenc őrnagy. (Uo., 612.)

²⁷ Uo., 534.

Mellékelve:

1) Ajánlat. Tiszti kinevezési lajstrom. 1 ezredesi, 1 alezredesi, 1 őrnagyi állásra miután Dobay Károly szolgálatra képtelen, Donáth György³¹ meghalt, Pösch János eltávozott, az utolsó állásra ajánlatik Sárosy Ferenc százados. Századosi rangra: 6 főhadnagy, 2 hadnagy. Főhadnagyi rangra: 9 alhadnagy. Hadnagyi rangra: 24 őrmester.

2) Dobay ezredes nyilatkozata, hogy meghült, s köszvénye miatt nem képes szolgálni.

Magyar nyelvű tisztázat. Lelőhely: HL, Mikrofilmgyűjtemény, *Csány-lt.*, 1849:42.

7.

Németh László háromszéki kormánybiztos jelentése Beöthy Ödön részére. Ismerteti a haderőszervezés terén elért eredményeit.

Sepsiszentgyörgy, 1849. január 27.

Beöthy Ödön teljhatalmú országos biztos úrnak

Sepsi Szentgyörgy, 1849 január 27^{én}

¾ 11 óra délelőtt

Ugyan azon órában Generál Bém úrhoz ily hivatalos tudósítást, amint szóról szóra következik tettem.

A székelység mikénti állásáról tudósítástomat egy e hó 23^{án} kelt hivatalos jelentésemben Macskási Antal³² úr által megküldém – most szerencsés vagyok arról értesíteni, hogy a székely tábor f. hó 22^{én} óta mintegy 10000 ember Háromszék alsó részén táborba van, s csak az átlépés iránti parancsot várja. – Hasonlóképp csíki ezredes Gál Sándor úrtól is oly hivatalos tudósítást kaptam, hogy mintegy 1600 fegyveres ereje – a többi erejét pedig M[aros] Vásárhely felé indítja. Itten van még a Kossuth lovag csapatból 3–400 kész, a 12^{ik} zászlóaljából is ily számmal – álgúyunk is mint írárom 6 készen fölszerelve – két vagy három formába. –

A fegyvereink számát mintegy 3000 lehet, a honvédekén kívül lenni, ebből szuronyos mintegy 2000 lehet, a többi vadász, s más puskák lévén.

Lőporunk elég készül, csak gyutacsot vagyunk bátrák kérni.

A létszámkimutatást a legelső alkalommal megküldendém – addig is könyörgöm méltóztat a tábor számára pénzt és parancsot küldeni, hogy működéseinket Brassó felé mű megkezd-hessük – Brassóból egyébaránt Sulter³³ tábornok a Törösvári szoroshoz vonult egy 3 század oláh katonasággal, s onnan küldi a székelységet lehangelő proclamatióit – de ezeket szerencsésen mind elfogjuk, s így a néphez tellyességgel nem juthat.

A tábor számára szükségelt pénzüsszeget azt gondolom Generál Bem úr megküldendi – A közlekedést ami illeti, mihelyt a posta utak megnyílnak – minden napról kötelességemnek érzendem hivatalos jelentésemet megtenni. Azonban a székelység teljes reménnyel van, hogy a teljhatalmú országos biztos bihari főispán úr, földét, melyet az ellenség szentségtelen lábával még be nem piszkolta – igen tisztelt személye megjelenésével szerencsétetendi.

Németh László

Magyar nyelvű tisztázat. Lelőhely: HL, Mikrofilmgyűjtemény, *Csány-lt.*, 1849:19.

²⁸ Eredeti szöveg kivágva.

²⁹ Mint az előző jegyzet.

³⁰ Eredeti szöveg olvashatatlan.

³¹ BONA Gábor 2000, 311.

³² BONA Gábor 2009, II, 51.

³³ Joseph Schurter cs. kir. vezérőrnagy, dandárparancsnok.

8.

Németh László háromszéki kormánybiztos jelentése Beöthy Ödön részére. Beszámol a csíkszéki eseményekről, csatoltan megküldi a birtokába került ellenséges kiáltványokat, valamint a kézdivásárhelyi hadiüzem munkásainak névsorát.

Sepsiszentgyörgy, 1849. február 2.

Országos teljhatalmú országos biztos Beöthy Ödön úrnak
Sepsi Szentgyörgy, 1849 február 2^{án}
12 óra délelőtt

Háromszékre érkeztem óta, miként többi kézhivatalos tudósításomból méltóztatott látni, mint csak a fegyveres erő kiállítása s összpontosítása körül működünk.

Előbb, mert Bem generál múlt 22^{ikére} úgy ír, hogy csatlakozunk, az egész háromszéki erőt kiállítottuk, de Csíkszék is ezalatt fölébredvén – mint rendezett csapat már a Brassó-vidéki közelebbi falukba átlépett – én is célszerűnek láttam Háromszéket rendezni – s így az idezárt létszámi kimutatás szerint – erőnk áll 18 évtől 30 évig bezárólag 4015 egyénből.

Ennek egy része, a csíkival egyesülten, valamint az egész székelly tábort – dandár vezér Gál Sándor ezredes úrra van bízva, az Bem generálhoz csatlakozásra már ki is indítva.

Lovasaink is – a Mátyás lovagokkal együtt – mintegy 6-7 százra mennek, s naponként szaporodnak, csak lóhiányába keveset öltöztethetünk föl.

Miután a postahír Udvarhely városáig jószerint megnyílt – könyörgöm méltóztat rendelkezéseit – s a néphez intézendő minden fölszólításokat s proclamatiót megküldeni – annyival inkább mert a Szászföldről – egy-egy nagy plakáttal mindjárt-mindjárt megfiztetnek – ily formákat mint az idezártam példányok – már három ízbe tartóztattam le – úgy hogy még eddig jó szemnek hála, még egy betű sem folyt ki a nép közé.

Ide zárom még Jánk³⁴ Generál rabló vezérnek is egy bujtogató fölszólítását – ebből méltóztat azt látni, hogy mennyire igyekeznek minket minden ármánnyal behálózni – de célt bizonyon írhatom nem érnek, mert a három- és csíkszéki nép, hol a székelységnek ereje állott s áll többé nem gyermek. Ő kinőtt a gyámság alul – s most mint harcoszomjas férfiak a szabadságért utolsó emberig készen állunk elvérzeni.

Megjegyzendő, hogy ezen január 30^{án} kelt proclamatió az éjjel érkezett meg – mégpedig négy nagy közegbe – Háromszék, Csík, Udvarhely, Marosszékeknek mind külön-külön, de tűzbe az ily méreg cseppekkel – melyek szabadságunk virágát forrázzák le.

Továbbá a kézdivásárhelyi löpor és salétrom készítő névsorát is ide igtatom, oly megjegyzéssel, hogy ezek számára, valamint az ágyúöntők, golyócsinálókéra is valami kis napi díj rendeltessék.

Németh László

Magyar nyelvű tisztázat. Lelőhely: HL, Mikrofilmgyűjtemény, *Csány-lt.*, sz. n.

9.

Németh László háromszéki kormánybiztos jelentése Beöthy Ödön részére. Beszámol a háromszéki tábor harcairól, valamint a határ menti orosz csapatmozgásokról. Kéri a hivatalos rendeletek és proklamációk megküldését, valamint pénzt sürget.

Sepsiszentgyörgy, 1849. február 7.

Németh László háromszéki biztostól
Beöthy Ödön teljhatalmú országos biztos úrnak
Sepsi Sz[en]tgyörgy 1849 február 7^{én}
delelőtt ¼ 12 óra

Január 23^{ik} és 27^{ik} február 2^{ik} napjairól 3 hivatalos tudósításokat küldöttem. Remélem a közlekedések egy kissé lassúsága dacára is megismertek. Az utolsóba a létszámkimutatás is némű bujtogató proclamatiókkal együtt be volt zárva.

Az előbb kiállított tábor Háromszéknek Brassó felőli végső faluiban - Kökö, Doboly, Illyefalván áll. Egy rész pedig a csíkiakból Hídvég Árapatak és egy száz helységbe Földváron.

Ezen tábor 4én Szentpéter nevű száz faluban összpontosítandó vala, de mielőtt történhete – Brassóból egy csapat [d]zsidás hosszú muzka féle [d]zsidával a Mátyás lovagokkal összecsapván – ezek a [d]zsidá fegyver nemmel ésmereetlenek lévén vissza vonultak – de miként az idemellékelt csataterőről hivatalos tudósításból látható sokkalta nagyobb veszteséggel részükről, mint részünkről. Úgyannyira, hogy nekem is vannak magános úton szerzett tiszta adataim arról, hogy magok az oláhok azt mondoták, hogy Brassónak ezen ütközet nagy veszteségébe került.

Brassó a minapokba csaknem magára hagyva vala, s ily elhagyottságában miként előbbi jelentéseimből láthatni – fűhöz-fához kapaszkodoz – tőlünk barátságos viszonyt, szomszédságot esdez – mű békét ígérünk – a vagyon és személyi sérthetlenség iránt biztosítok, s ez alatt a hitszegők Oláhországba muzka segítségért barangolnak.

Mint egy-két ezer érkezett, s azt mondják, s még ezerre számítnak, de ezekről különbözőleg beszélnek. Némelyek azt mondják, s mint bizonyost állítják, hogy Brassóba sok muzka köntöst készítettek, s kivitték Oláhorászágba, s azt ők muzka erejük innen beszökött – s azt magos áron fogadott, mindenféle csöcselék népből állana, ez inkább hihető, mintha a muzka kormány ily nyíltan ügyünkbe bele avatkozni merészelve. Olyforma csapat lesz e, mint a szerbökké, naponta egy-egy pengő forint díjjal.

Egyéb aránt intézkedtem, hogy ezen muzka erőről bizonyos tudomást szerezzek, s azt gondolom, két-három nap alatt sikerülend is.

Sergünk egy részét Bem tábornokkal csatlakozandót rövid időn kiindítandjuk, s hogy itthon földünköt biztosítsák, egy más tartalék sereg kiállításában működünk. Mindenesetre Brassóban most erő húzódván össze, egész táborunk nem nélkülözhetjük.

Csak egy hiányunk van, nincs pénzünk, eziránt már többször írék, méltóztat úgy intézkedni, hogy ha lehet vagy százezer pengő sietve küldessék ide is

Azon kívül minden féle proclamatiók, néphez szóló fölvilágosítások, rendeletek több ezer példányba küldessenek meg.

Engedtessek meg, hogy az állomány számára lovakot vásároljunk, s lovagokat állítsunk.

Még itt egy nehéz körülmény is van, az, hogy mikor a béke megkötetett Gedeonnal, egyik pontba a volt, hogy a honvéd fegyverek, lovak, pisztolyok adassanak át nekik.

Némelyek átadtak, de a jobb lovakot egyes ...³⁵ vagy kicserélték rosszabb lovaikkal, vagy ...³⁶ a honvédek s lovagoktól megvásárolták. Most a tábor ismét össze állván egy olyforma körrendeletet bocsátottam ki, hogy mind azon lovakot, fegy-

³⁴ Avram Iancu topánfalvi prefekt, az érchegegyégi román felkelés vezetője.

³⁵ Eredeti szöveg kivágva.

³⁶ Eredeti szöveg hiányzik.

vereket, melyeket megvásároltak, mint az állományét adják be. Biztosítván afelől, hogy az állomány kárt nem kívánna, mit értük adtak vissza fizetendő, s így őket nyugtatvánnyal megnyugtatám.

Vagynak ily vásárlók közül oly lelkesek, kik minden kárpót-lás nélkül visszaadák, ezek neveit nem mulasztom el közleni, valamint az olyakat sem, kik máig is vonakodnak az ily tárgyakat vissza adni, s még pedig a vagyonos nemesség közül

A tudósításokat a M[aros]Vásárhelyi Térparancsnokság által leginkább megkaphatnok, mit mi hamarabb elvárunk.

Németh László m. k.

háromszéki k[ormány] biztos

Magyar nyelvű tisztázat. Lelőhely: HL, Mikrofilmgyűjtemény, *Csány-lt.*, 1849:237.

10.

Németh László jelentése Csány László számára. Beszámol a háromszéki alakulatok kiindulásáról, valamint a lőporgyárban bekövetkezett robbanásról. Ismerteti a határ menti orosz tiszttel való tárgyalás lefolyását.

Sepsiszentgyörgy, 1849. február 22.

Németh László háromszéki biztostól

Csány László teljhatalmú országos biztos úrnak

S[epsi] Sz[en]tgyörgy [1]849. febr[uar] 22^{én}

Február 4^{én} Csíkszék közönségének írt rendeletéből, melyben egyszerűen egy hozzánk székekhez tiszta meleg kebelből áradot felszólítás foglaltatik be. Úgy vagyok értesülve, hogy Beöthy Ödön úr visszament, s e béreces hon drámájának nehezebb lejártsága teljhatalmú országos biztos úr osztály részébe jutott.

Én a visszament országos biztos úrtól valék ide küldve, s múlt január hó 19^{ik} óta mit tevék, a közlekedés miatt nem kis bajjal fel jutatott jelentéseimből méltóztat látni. Ezentúl is csekély erőm minden része egyedül hazám és szabadságé lévén. Ha mind homok homo is, a hon nagy gyűléséhez járulni igénytelen személyemmel soha se szűnődöm meg és miután az erélyes munkásságáról ösmert, messzi Dráva partjairól jött, szabadság honpolgárának forró üdvözlésünköt, magaszködésünket, s teljes bizalmunkot megírnám, a következő, előbbi tudósításaimból ki folyt jelentést van szerencsém tenni.

A Csíkkal egyesült háromszéki tábor e hó 10^{én} indult ki Szermerjáról, mikor e sorokot írom azt gondolom, hogy Bem tábornok táborával már csatlakozott is. Most Háromszék s Erdővidéke szárszág felől eső falvaiban a magyar táborból haza bocsátott zászlóalj az itten kifejtett tartalék sereggel örködik.

Ennek vezérlete a lelkes és csataedzett Szabó Ferdinánd³⁷ őrnagyra van bízva. Számuk 2000, de amely amint a fegyverek száma naponként szaporodik, csak maga Háromszék úgy áll, hogy még 10000 férfiúnak is tudnánk fegyvert adni, csak volna.

A lőport, gyutacsot s ágyúkat Kézdivásárhelyen lelkesen gyártják, a lőport Szacsvai³⁸, a gyutacsot Gábriányi³⁹ és ifjabb Jancsó József gyógyszerészek. És az ágyúkat a lelkes Gábor Áron⁴⁰ tüzér főhadnagy s ifjabb Túróczi Mózes⁴¹ készítik.

Gábor Áron azon felül, hogy éj és nappalát fáradhatatlan munka közt tölti, most a napokba 400 egynéhány váltó forintot tett le a haza oltárára. É páratlan hazafi, kinek Háromszék mindent köszönhet, a főhadnagyságnál sokkalta többet érdemel.

Az Erdély kerületi eldöntő csata, amint a körülmények mutatják Szebennél, ahol a Camarilla hétféjú sárkánya egyik feje

van. Léend. 12^{én} Brassóból is arra vonult az oláh, polák, s többi katonaság, jelenleg csak az oláh honból ájtott, többek állítása szerént mintegy 3000 főből álló muszkák vannak, azonban ide zárok egy néhány, éppen e tárgyat illető s felvilágosító magány s hivatalos leveleket, azon kéréssel, hogy méltóztat ezt a honvédelmi bizottmány elnökének kézbesíteni, hogy a szomszéd honi mozgalmakról, Gallicia felől, és oláh ország servia felőli részéről is tudomást igyekezzenek szerezni. Mert annyi igaz, hogy az Ojtozi szoros felől az utak csinálása félbe hagyva, a muszkák egy része Gallicia felé vonult.

Küldök még egy a Barcaságon Sz[en]t Péternél febr. 4^{én} csatában Bong Ferenc nevű jeles köztívész által elvett sapkát s [dz]sidát, mint kétségtelen bizonyosságát annak, hogy a hűtelen szászok megtagadva a több százados testvériséget az önkényhez folyamodtak, ezeket is kérem a honvédelmi bizottmányhoz feljuttatni.

A moldvai levelezőnk nevét könyörgöm tartsuk titokba, mert ezen ember még több ideig is lehet használnunk, ha netalán a körülmények úgy kívánandnák.

Még miolta Háromszékre beléptem egy hivatalos tudósítást se volt szerencsém kapni, pedig ide amint többször íráim igen nagy szükség lenne, főleg minden néphez szóló proklamatiókat a hivatalos Közlöny több számokba megküldeni.

A népszellem minden bujtogatások dacára jó, 19^{dikén} Gál ezredes 100 szuronyos fegyvert küldött a kőhalmi szászoktól elvettekből, azonban ha ne talán ott is felesleges fegyverek tanálatnának, addig is míg a mieink még többet vennének el. Kérem ide utasítani, mert itt mint fellebb íráim, ezer meg ezer kar vár rá.

Február 5^{én} Kézdivásárhelyen a töltést készítő házban egy szerencsétlenség történt, östve későig 22. nevelő intézetbeli gyermek gyártotta a töltést, s egyiknek csintalansága mián föllobbant a por, s mintegy 3700 kész töltés lett semmivé. S még azon kívül egy néhány font por. Ez mind semmi lett, hanem a szegény gyermekek közül kettő másnap meghol. Négy még terhes beteg, de nem halálos, a többi. Ki meggyógyult, ki igen kevés bajt szenved. A golyóbisok nem mentek kárba, de a szoba ablakait rámostól kihányta, és a stakaturát is meghasogatta.

Nem mulaszthatom itt el egy lelkes asszonyosság oroszfalvi Fekete Daninó Kiss Rosa ezen gyermekek körül tett fáradhatatlan szorgalmát dicsérettel megemlíteni. Ezen asszonyosság minden nap kora reggel a Vásárhely melletti szomszéd faluból bėjön s késő östvig mindég a gyermekek között van. Ápolja őket s kiket ő gyógyította az általa ösmert égés elleni orvossággal mind jobban vannak, azon kettőt ki megholt nem ő, hanem a városon más háznál orvosolták.

Ide zárok még egy kézdivásárhelyi lőpor, gyutacs, salétromkészítő bizottmánytól hozzám küldöm ajánlatot, a föl felügyelők érdekében, azon megjegyzéssel, hogy valamint az itt írt egyének a kitüntetés és a kívánt katonai rangot, főleg Szacsvai és Túróczi megérdemlik, úgy az egész gyári személyzet jutalomra melett.

Ide mellékelem még Bíró Sándor⁴² Rétyi és tábori lelkésznek egy a csíkszentszentdomonkosi és m. hermányi gyárok tárgyába írt levelét. Méltóztat ezt is igénybe venni. Mú a hermányi vasgyár leggyorsabb felszörherése aránt rendelkezésünköt megtettük. Megjegyzendő, hogy ezen gyárt, valamint a füleit is a volt béke után égetette le Heydte, tehát nem mú, hanem ők törték meg.

Nem mulaszthatok el még egy érdekes esetet meg írni; egy székely mámoros fővel az Ojtozi határ szélnél átment Moldvára, Boér Kantakuznak ép a határ vonalon lévő fogadójába. S ott a fogadóst ijesztgetvén azt mondotta, hogy vége néktek, jönnek

³⁷ BONA Gábor 2000, 642–643.

³⁸ Szacsvai János, a kézdivásárhelyi lőpormalom vezetője. (BONA Gábor 1999, III, 220.)

³⁹ Gábriányi József gyógyszerész, a kézdivásárhelyi gyutacsgyártás

kidolgozója.

⁴⁰ BONA Gábor 2000, 348–349.

⁴¹ BONA Gábor 2009, II, 483.

⁴² BONA Gábor 2008, I, 185.

a magyarok, s az ott közel Sósmező nevű oláh falut egészen elpusztították! Ezt az éppen csaknem a fogadó melletti őrházba lévő tisztnek feljelentették, s ez tovább a muszka tisztnek. Úgy hogy csaknem az egész Moldvát fellármázták, a gyors futásba egy lovok el is döglött, s csakhamar a közeli helységekből 400 kozák a határ vonalra meg is érkezett, s akkor látták, hogy ez egész semmi. S úgy tettek más tudósítást. Fölsejtven az egész eseményt, ennek megvizsgálására e hó 18án negyed magammal, százados és ténparancsnok Vida Dani⁴³, Hankó Dani⁴⁴ s székely polgár Imreh Lázárral bé mentem az ojtói szorosba. Ott a harmincados s még egy muszkául tudó vendéglőst magunkhoz véve elmentünk a határ pontra. S az oláh és muszka tisztnek hírt adtunk, hogy jöjjenek ki értekezés végett. Azok csakhamar kard nélkül meg is jelentek. S miután néhány szót váltánk, fölkértek, hogy menjünk a tanyájukra. S mi gondolva, hogy a brassai muszkárról töllök bizonyost tudhatunk, átmentünk. S miután borral megvendégteltek, ők is visszakísértek Sósmezőbe az oláh paphoz, hol együtt ebédelénk, s testvériség poharát ivánk. A muszka tiszt, Gligor Bohojetsk nevű és néhány oly forma [dz]sidás és sapkás legény, mint amelyet itt küldök Doni kozákok. Képük tökéletes magyar-székely kép, s ha hallgatnak senki sem mondja meg, hogy nem székelyek. A muszka csak oroszul s szerb nyelven beszélt, igen keveset oláhu. Politicajukról s a brassai muszkárról semmi bizonyost nem lehet megtudni. Hanem annyit mondott, hogy utasítások van, hogy bár ki menjen hozzájuk, ha fegyverét letérszi, szabadon mehet Pétervárig is. Egyéb aránt elég barátságosak voltak. A rendezavaró jelenleg bíróság előtt áll, s érdemlet jutalmát elnyerendi.

Ez előtti tudósításaimba a közlekedést Udvarhely felé íram, hanem ehelyett célszerűbbnek látnám M[aros]vásárhelyről Makkfalván, Parajdon át Gyergyón keresztül nyitni meg a közlekedést. S ha nem másképp, hirtelen úgy is meg lehetne, hogy az írt falukba lovas futárok átíratnak Háromszék és Csík között is ilyenek tartják fel a közlekedést.

A brassai muszkárról még annyi bizonyost írhatok, hogy a barcasági fálvakból mind a városba vonultak, s csak portyázní jönnék 20-30^m Prázmárra minden nap.

Ép ma van készen 6. hatfontos ágyunk. Gyárunkból minden nap ha anyagunk van kettő kijöhet, s ha az idők nehezdednek, többi harangjainkot is ágyúvá kovácsoljuk.

Lázár Mihály és Miklós Lázár nevű székely egyéneket futároknak a székely táborig küldök. Úgy hallom Gál ezredes tovább utasította. Ha Kolozsvárra is elmentek volna, különös megbízást, s főleg pénzt, mire bár nagy szükségünk van, nem kell nekik adni, mert főleg Lázár Mihály a régi kormányynak hajdon igen nagy keze-lába lévén, még a tűzpróbán nem ment keresztül. Ezzel, bár tiszta hazafi celukba meg vagyok győződve, tartozom az ügynek. Pénzt Kolozsvárról, ha vállalkoznék, leginkább hozhatna oda való ügyvéd Csulak Dani.

Németh László s. k.

K[ormány] biztos

Magyar nyelvű tisztázat. Lelőhely: HL, Mikrofilmgyűjtemény, *Csány-lt.*, 1849:485.

11.

Németh László levele Csány Lászlóhoz. Tájékoztatja Bem altábornagy hadműveleteiről.

Sepsiszentgyörgy, 1849. március közepe

Németh László k.[ormány] biztostól

Csány László országos teljhatalmú biztos úrnak!

Imádott vezérünk, a nagy Bem tábornok hős táborával Brassó alatt áll. – Ma mintegy 2 ½ órai csata u[tán] Feketehalomból a feketeárgákat – szabadságunk ellen törő gyáva éji madarakot dicsőségesen kikergette.

E kedves hírt egy sebes futár, a lelkes Kiss ezredes hozzá meg oly tudósítással, hogy tömegesen keljünk föl – s már holnap – mint a hegyi ár Brassó vidékét elárasztandjuk – s ha isten is úgy akarja, mint mi – Brassóba be is menendünk. –

Mártius adta dicső szabadságunkat – az ármány békóit is e napokba kell szétörtnünk.

Magyar Testvérek! Ne hidjete a minket álhírekkel bepiskolóknak – a székely – mert nem akar többé rab lenni – vagy veletek lesz szolgál – vagy veletek lesz szabad. –

Németh László

k.[ormány] biztos

Lelőhely: HL, Mikrofilmgyűjtemény, 220. d, *Csány-lt.*, 1849:3472.

12.

Németh László kormánybiztos közzéteszi Tatár György honvéd nyilatkozatát.

Sepsiszentgyörgy, 1849. május 22.

Sepsiszentgyörgy, maj.[us] 22. Szerkesztő Úr! Egy igénytelen egyszerű székely szülőkhöz, világosvári kóródából írt honvéd levele kezemhez kerülven, ki bár a fájdalomak súlya alatt görnyedez, minden betű, minden vonásából a szent szabadságérti legmagasztosabb honszerelem tűnik ki, becses lapjában közzététel végett megküldöm önnek. És teszem azért, hogy az illető tisztí kinevezési ajánlattal megbízottakat figyelmeztettem arra, miként a népek ily drága gyöngyei Erdély minden zászlóaljaiban elszórva bővön találatnak, elmellőzve, magokra hagyatva, míg sok más érdemetlenek, néppel banni nem tudók, nem érdem, hanem pártfogás útján föltolanak. De beszéljen a lelkesítő levél, melyet az ifjan csonka székely vitéz súlyos kínai között íra.

Hiszem, hogy ön azt, mint minden szép üdvös, jó és magasztosnak barátja, becses lapjaiban kiadandja, s ezen reményben is csatolja az eredeti sorokat, üdvözlő barátja,

Németh László

A levél ide vonatkozó része így hangzik:

Nagy fájdalomak és kínok között vagyok most, midőn levélem önökhöz írom, s nem tudom lesz-é még vége nyomoraimnak, vagy csak a halál fog rajtam segíteni.

Szép remények töltötték bé keblemet, mindig szerencse károlt körül iskolai életemben, maga boldogság ringatott ölében. Ah, de remény és szerencse mindkettő megcsalának, mert úgy volt a sorstól elhatározva, még az én vérem is folyjon a szent szabadságért.

Felébredett keblemben a haza iránti fel, a szent szabadság iránti szeretet s több deák pajtasaimmal szeptemberben a haza oltalmára esküinket le is tettük s már októberben csatába is mentünk. Én csak három hónapig szolgáltam a hazát és az alatt annyi harcot, annyi csatát állottam ki, hogy a régi katona 8-9

⁴³ Vida Dániel százados. (BONA Gábor 2000, 703.)

⁴⁴ Kézdivásárhely országgyűlési követe 1848-ban, tevékeny szerepet vállalt az önvédelmi harc szervezésében.

évig annyit nem állott, már nekünk a csata olyan volt, mint a lakodalom; örvendtünk, mikor ütközetbe kellett menni. Voltam 8 csatában, hétkén szerencsés, de a nyolcadikban szerencsétlen lettem; ekkor a csatatéren maradt a mi századunkból 12, halálos sebet kapott három, ki a kórházban meghalt, könnyebb sebbel megsebesült 10. Janiarius 19-dik volt azon szerencsétlen nap, mely reám nyomort és szerencsétlenséget hozta, akkor volt a ráczokkal és serviánoakkal Versec alatt csatánk és akkor kaptam meg én ezen sebet, a térdemen alól. A lábom élcsonjtát szakította el a kartács golyó; nagyon sokat szenvedtem és szenvedek, de türom békével, mert hazámért szenvedek.

Messze, nagyon messze vagyok önöktől, de emlékezetem mégis mindig önök közé varázsol s arra kérem istenem, csak még egyszer engedje meg látnom szülőföldem, benne kedves szülőim, rokonim és ismerőseim, akkor nem bánnom, ha meghalok is, mert megnyugtat az öntudat, hogy hazámért halok meg.

Tatár György
honvéd

Megjelent: *Honvéd*, 1849. június 1., 123. sz., 526.

13.

Németh László felhívása Háromszék papjaihoz és lelkészeihez a függetlenségi nyilatkozat megünnepelese tárgyában.

Háromszék minden vallású hitszónokainak

Nincs magyar, nincs székely, kinek keblében April[is] 14-ike örökemlékü betűkkel ne lenne fölírva. – E nap az, melyen a nemzet háromszázados békoját szétörve, a bakó királyt minden hozzátartozóival együtt, miután az szentségtelen kezekkel, tudtunk és hírünk nélkül országunk szétdarabolá, s nemzeti halálunk kimondá, megátkozva számúzta, s teremtett egy szabad független országos, s ennek kormányt KOSSUTH LAJOS a legnagyobb polgár elnöklete alatt, melyben a nemzet minden bizalma összpontosul. – Addig is, míg az e tárgyba költ, nagyszerű határozatokat, minden helységeknek szerencsés lennének megküldeni, a mástól nem csak a nemzettől függő kormány, s Budapest ismét a magyaré örömhíréért, e hó Gára vasárnapra, egész Háromszéken minden egyházakba felsőbb utasítás következtében polgári ünnepélyt rendezek. – Önök kedves tiszteletes úr! – Jó és borús napokban egyaránt, mind megannyi fáklya világitának a népnek, szellemük, beléjük lehelik, s ott meg érlelődve, mint tavaszi lanyha eső jótékonyul hull a nép közé. Az önök szelleme Háromszék lelkes hitszónokai soha sem működött dicsőbb s jótékonyabban, mint most a magyar szabadság élet halál harca folyama alatt, önök miután a nép minden jóra fogékony meleg szívét előkészíték, beplántálták a most hála a mindenhatónak zöld lombbá nőtt szabadság fáját, melyet az elszigetelt s kísértés napjaiban is híven ápolának. – Föhlívom, tartsák meg tehát egyházukban e nemzeti szabadságunk újjászületése ünnepét, s ha lenne még valahol a nép szívébe a Királyok iránti kegyeletnek bármi kicsiny szikrája irtsák ki azt, mint a földműves, ki irtja tavasszal földjéből a dudvákat.

Hirdessék ki azt, hogy a magyar kormánynak, máris több jótékonyágába részesült az összes székelység; mert a sötét helybe ezentúl azon az áron fogja kapni, mint helyt az aknán; s hogy egy kerek évi adó el van engedve. Az ünnepély sikeréről tudósítások elvárva fogadják üdvözetemet.

Sepsiszentgyörgy, május 2én 1849.
Németh László
k.[ormány] biztos

Nyomtatvány. Lelőhely: SÁL, Fond 357, nr. inv. 4a, *Bereck város iratai*. (Demeter Lajos szíves közlése)

14.

Németh László levele a Képviselőházhoz. Kéri, hogy igazolják Demeter József képviselő távollétét.

Sepsiszentgyörgy, 1849. május 5.

Sepsi Sz[en]t György május 5^{én} [1]849

Tisztelt Képviselőház!

Az igazság és méltányosságnak tartozom azzal, hogy még a múlt év szeptember havában kormánybiztosi minőségben kiküldött képviselő Demeter József úr érdekében némi felvilágosítást tegyek.

Demeter József képviselő egyike vala azon férfiaknak, kik midőn Erdély elvala veszve Háromszéket a magyar kormány iránti hűségben, ezer meg ezer kísértések közt megtarták, és ha valahol nehéz volt a kormányzat, itt bizonyosan az; s ha oly szilárd, és az ügy igazságától áthatott férfiak a nép tiszta jellemét híven meg nem őrzendék, Háromszéket – mint egy példányul – örökös harc és küzdésben meg nem tartják, úgy a tévútra vezetett székelységet bajosan állíthatjuk vala oly szép minőségben ki, miként ma harc síkon állanak.

Mikor én Január hó 19ⁿ az ellenséges táborokon át hozzájuk juték, ügyünk állását a népnek fölfejtendő, egy felől Demeter József erélyes közbejárásának köszönhetem, hogy ugyan az említetem hó 22^{kén} csak csupán Háromszékről, mert a többi székekbe még néhol ellenség dült, tízezer székelyt fegyverbe összevonhatánk, melynek míg egy részét Háromszék szászág felőli szélein tartók, a más részét Bem altábornagy úr táborához csatlakozás végett Segesvár, s Medgyes felé útnak indítottuk. Ez idő alatt sok történt, az első szebeni támadás alkalmakor, a város bevetele nem sikerülvén, a közlekedés nagyon nehezen, csak olykor-olykor, csak egyes futárok által történhetvén, mert az erdélyi postavonal a Szászföldön vonulván keresztül, az még Brassó bevetele után is soká nyílt meg, s tudósítást nagyon ritkán kaphatánk. A hivatalos Közlöny hozzánk későre, s ma is szállingózva jó, s a Képviselőháznak is azon határozata, hogy márc[ius] 1^{éve} minden képviselő jelenjen meg, a kítűzött határidő jóval eltelte után jött tudomására, éppen akkor, midőn a főélelmezést a nevezett Demeter József vezetvén, rá legnagyobb szükség volt, s ekkor bár az utak még nem valának mindenhol biztosítva, elakara indulni, magát igazolni, s csak többszöri kérésemre marada benn az élelmezés további vitele, s rendezése, s fegyveres erő további kifejése végett.

Azután országos biztos Csányi László út az egész székelységre fő élelmezési biztosnak nevezte ki, s ezen megbízatásnál fogva vala mind e mai napig itten. Mégis a legújabb határozat szerint az igazoló választmány a lemondottak közé sorozta, holott ő szeptember óta a legvészesebb időkben mindég a kormány érdekében működte.

Fizetését, mert még táborunkat se vala egy időben mivel fizessük, october hó óta ki sem vette. Könyörgök azért méltóztat a Tisztelt Képviselőház ezen férfinak üdvös és hasznos fáradozását méltánylatba venni, s úgy tekinteni, mint ki a hazának oly szolgálatot tett, minőt senki még, s őtöt az igazoltak sorába igtatni.

Sepsi Sz[en]t György máj[us] 5^{én} [1]849.

Németh László m. k.

Háromszéki K[ormány] biztos

Magyar nyelvű tisztázat. Lelőhely: MNL OL, N 70, *Dieta ani Lad XX*. 22, Fasc. 2A, N. 1010. (Hermann Róbert szíves közlése)

15.

Szent-Iványi Károly átírata Németh Lászlóhoz. Az éhínség elkerülése érdekében továbbra is fenntartja a pálinkafőzési tilalmat.

Kolozsvár, 1849. május 19.

Másolat

2885.849.

Országos teljhatalmú biztostól

Németh László háromszéki kormánybiztosnak

Kolozsvárt május 19^{én} 1849.

Kézdivásárhely városa közönségének aziránt hozzám beadott kérvénye következtében, nevezetesen azon okból, hogy a város határa szűk, marha legeltetésre éppen elégtelen, s ezen csakis pálinkafőzés által szoktak segíteni, a pálinkafőzést ezennel a város lakói részére megengedem, úgy mindazonáltal, hogy azt csak egy-egy kisebb üsttel, és mérsékelve gyakorolják, mire önnek szoros figyelmét kérem ki, s minthogy az eltiltás az éhség megelőzése tekintetéből történt, mihelyt tapasztalni fogja ön, hogy a termények drágulnak, s az időjárás nem igen gazdag aratással biztat, a pálinka főzést a nevezett városban rögtön szorosan tiltsa el.

Ezen eszerinti intézkedésről a folyamodó közönséget értesítse.

Szent-Iványi Károly

t[elj]. h[atalmú]. o[rszágos]. biztos

Az eredetiből lemásolta Elekes György⁴⁵ hadnagy.

Németh László levele Kézdivásárhely városához

Háromszéki K[ormány]. Biztostól

K[ézdi]. Vásárhely tanácsának!

Sepsi Sz[en]tgyörgy, május 26^{án} [1]849.

Az országos biztos úrnak folyó hó 12^{én} 2885. számok alatt költ s teljesedésbe vétel végett hozzám küldött rendeletét másolatba – mint K[ézdi]. Vásárhely városát illető – oly megjegyzéssel küldöm át, hogy szíveskedjék a Tanács a népnak tudtára adni azt, hogy az engedélyt a szerint használja, mint utasításba van, nehogy az állománynak ebből rövidsége legyen, s egyszersmind fölügyeletet is a netaláni visszaélhetés meggátolására kötelességévé teszem.

Németh László m. k.

K[ormány]. biztos

(Hátlapon:)

1849. június 3^{án} a templom előtt közhírré tétetett.

Magyar nyelvű tisztázat. Lelőhely: SÁL, Fond. 20, nr. 1499. (Demeter Lajos szíves közlése)

16.

Németh László levele Kossuth Lajoshoz. Tudósít a székelyföldi hadosztály harcáról.

Sepsiszentgyörgy, 1849. július 1.

Németh László K[ormány]. biztostól

Az ország kormányzó elnökének

Sepsi Sz[e]nt György július 1^{én} [1]849

dél előtti 11 óra

Elekes György nevű futáromtól küldött tudósításem e szakkal végzém bé: „adja a mindenható, hogy mire e soraim olvasásdjá egy más kedvesbbl lephessem meg. És reményem hamarabb mintsem gondolám beteljesült. A muszka rabló csorda – miután mint pusztító sáska sereg Háromszéket jobbra átba-

⁴⁵ Németh László kormánybiztos segéde. (BONA Gábor 1998, I, 355.)

⁴⁶ Franz Dorsner ezredes.

rangolta tegnap délelőtt egészen kivonult – Brassó vidékire. S e percekben a főtábor az eresztevényi tetőn ép azon a helyen áll, honnan ma egy hete leverten, borult kedéllyel vissza vonulánk.

A gabona és terménybéli kárt, amit előbb barátságot színet, emberiséget levetkezett, visszavonulásával rabló csordává fajtult buta tömeg tett, lehetetlen leírni. Azon kívül házakot, pincéket tört fel, csordákat hajtatott el, és kivált Uzon és Kőkös helységekbe védtelen embereket gyilkolt meg, s jobb érzelmű polgárokat fűzött rabláncra, ha meg fogható.

A sepsiszentgyörgyi Chat hitszónokot, a talpig becsületes Lőrincet, csak azért, mert mikor mentek S[epsi]. Sz[e]ntgyörgyre őt is hívták, hogy menjen ki elébök kereszttel, s ő azt mondta, inkább tör fegyverrel, magával elhurcolta.

Tegnap hajnalba a tábor nagyobb szárnya, amely most az eresztevényi tetőn áll, a csiki határ szélről K[ézdi]. Vásárhely felé vonult. Én a bükszádi vonalon az oltmellékin a rövidebb utat választám S[epsi]. Sz[e]n[t]Györgynek, s östve 10 órakor a bükszádi táborba meghallám azon bizonyost hírt, hogy tegnap délelőtt ugyan kivonultak S[epsi]. Sz[e]n[t]Györgyről, de feles marha, kenyér s más szállítmányuk maradt el. Még az éjjel 12ed magammal útnak indulva kora reggel megérkeztem a városba, s vagy 20 darab marhát, s más ki nem parancsolt szállítmányt sikerült is letartóztatnom.

A nép, bár Heydte mind azzal ijesztgette, hogy ha még melénk állnak mind leégeti, gyilkoltatja, a hálás öröm elragadó érzelmével, szabadító angyalaként várá harcos gyermekeit.

Fellázad az ember érzelve, ha rá gondol, hogy a világ legbarbárabb katonaságát magyarok testvérgyilkosok utasítják, tanácsolják. Heydte mellett egy Balás nevű adjutáns van. Dorsnernél⁴⁶ Béliéknél s Jósika⁴⁷ Jánkorli⁴⁸. Ide igatom nevököt, a történéz had süsse rájuk a becstelenség bélyegét.

A kézdivásárhelyi gyárokbá is hasonlóképp nagy kárt okoztak, de még is hamar ki ujjulható. Szerencsénk, hogy az elrejtettük ágyúnak való érc anyagok, eltemetett golyók épségesen megmaradtak.

A helységek bírít, esküdeit is beparancsolta volt Ferenc Józsefnek a hűséget letetetni, de hirteleni visszavonulásukba, ez is szerencsésen elmaradt.

Németh László m. k.

K[ormány]. biztos

Magyar nyelvű tisztázat. Lelőhely: MNL OL, H 2, 1849:9139. (Hermann Róbert szíves közlése.)

Megjelent: *Közlöny*, 1849. július 14., 149. sz., 554.

17.

Németh László visszaemlékezése Háromszék önvédelmi harcáról.

Háromszék szervezkedése a harcra

Néhány vonás Háromszék hazafias küzdelméről az 1848-49-diki szabadságharc alatt –

Többen foglalkoztak az erdélyi részek szabadságharcának leírásával, nevezetesebb eseményei közöltettek úgy lapokban, mint köteles munkákban, melyekben több-kevesebb történeti hűséggel méltatva vannak a székelység elszigetelt önvédelmei is, de mindez ideig nem volt alkalmam a különösen Háromszéken történt események történeti hűségének teljesen megfelelő vázát sem olvasni, azon időponttól kezdve, midőn Háromszék b.[ár] Puchner szebeni osztrák tábornok és a Háromszék környékét uraló Dorschner, Gedeon, Heydte⁴⁹ német főtisztek fenyegeté-

⁴⁷ Jósika János, br., a 11. (székely) huszárezred volt századosa.

⁴⁸ Az ő személyét nem tudtam azonosítani.

⁴⁹ Br. August Heydte, az 5. (Savoyai Jenő) dragonyosrezred őrnagya.

seire megrémülve, de a német és oláh csapatok elleni hősi küzdelemben ki is fáradva, Gedeon tábornokkal Berde Mózes Háromszék kormánybiztosa békét kötött s ígéretet tett a Háromszéken lévő hadiszerekek kiadására, de érélyes tiltakozását fejezte ki a császári csapatoknak Háromszékbe való bevonulása ellen.

Háromszékben az ezután történt eseményeket óhajtom ez alkalommal úgy előadni, amint azok valóban le is folytak, amelyeknek én szemtanúja voltam, és az események intézésében csékely személyemmel részt venni is szerencsém volt.

1848-dik évi karácson napja volt, midőn én Bem seregével Bánffyhunadról bementem Kolozsvárra. Itt értesültem a Kolozsvárt ezen időben szerkesztett „Honvéd” című lapból, valamint háromszéki ismerőseim s barátaimtól és egy Brassóból jövő gyorskocsi vezetőjétől a háromszéki állapotokról, az előbb érintett békekötésről, de egyszersmind Háromszéknek híven megőrzött hazafias érzelmeiről és a magyar kormányhoz való folyton hű ragaszkodásáról.

Kétségtelen volt előttem, ha Háromszék megadja magát, fegyvereit kiszolgáltatja b.[áró] Puchner tábornoknak s kénytelen lesz engedni a császári csapatok bevonulását; úgy Háromszék ügye veszve van, s veszve az egész székelység ereje a magyar ügyre nézve. Én tehát azonnal jelentést tettem Bem tábornoknak, kérve őt a székely erő megmentésére, melyre neki különben is oly nagy szüksége vala. Bem átlátva aggodalmam helyességét és a hazafias székelység erejének fontos és nélkülözhetetlen voltát, engem azzal bocsátott el, hogy felejtve a székely nép helyzetét Beöthi Ödön országos biztos előtt is meg kell kíséreteni minden lehetőt.

Nem is késtem sokáig, első dolgom volt Beöthyt felkeresni, ki átlátva a helyzet komoly és fontos voltát, e néhány szóból álló meghatalmazással látott el:

„Mindazt tegye és tehesse, mit a haza megmentésére jónak és üdvöznek lát”, s engem Háromszék kormánybiztosává nevezett ki; egyidejűleg ez időben is Háromszéken tartózkodó Gál Sándornak pedig csíki ezredessé való kineveztetését kíséretemmel jövő Sándor csíktapolcai fiatalember vitte meg.

Ezen utasítással zsebemben indultam meg 1849 január első napján Háromszékbe Torda felé, azonban csakhamar be kellett látnom, hogy cintosi tábor előnyomul és a ludasi utat fedezve tartó ellenséges oláh előőrsége által fontos küldetésem veszélyeztetve van. Egy Finta nevű székely huszár és három gyalogos kíséretében utamat, hát Csík felé, a hosszabb, de biztosabb út felé vettem. A Mezőség derekán vágtunk keresztül, csakhamar elérve és elhagyva Kajánt, hol Gáll Péter udvarában háltam, továbbá Berkenyes, Méhes, Mezőbándot községeket, végre Marosvásárhelyre érkeztem.

Maros- és Udvarhelyszék felső részén még nappal utazhatam, de Csíkban, Alfalu községén túl, ennek is vége szakadt, mert itt lakó Mikó Mihály, Csík kormánybiztosától, a legkomolyabban figyelmeztettem a hely veszélyes voltára. Az osztrák tisztek uralkodása ez időben érte ott a tetőpontját. A legszigorúbb fegyelmet tartották fenn a csíki nép között, mindenre ügyelve, mindent meglesve. A személybiztonság legcsekélyebb gyanúra veszélyeztetve volt. Vacsora után tovább vettem utamat egy becsületes székely ember szánján, mivel kíséretemet elővigyázatból Marosvásárhelyt hagytam.

Reggel volt, midőn Karcfalva községébe értem, hol Mihályi Gábor, az erdélyi országgyűlésen volt követtársam s barátom vendégszerető házában töltöttem a nappalt. Szorongva vártam itt az estét. Végre szürkületkor az egyik jeles Lukács fiúval szánba ülve, dermesztő hidegben, többszöri feldülés után jutottam el Csíkszentgyörgybe, Háromszék megye közeli határközségébe, melynek hazafias lakossága fájó csüggedéssel nézte a szomszéd Háromszék elszigetelt titáni küzdelmeit, de nem törhette meg a rája ólomsúlyként nehezédő osztrák zsarnoki fegyelmet.

Bizalmasak előtt azonban még sem is titkolhatták el e község főbbjei lángoló hazaszeretetüket, és a magyarság nemes és igazságos ügye iránt rajongásig menő érzelmeiket. E község ritka jellemű lelkes hitszónoka az agg Tankó Albert volt, kit később az üldöztetés, a börtön megrongált egészségében. E nemesebb szellem nemsokára kiszabadulása után visszatért istenéhez, kibem bizalmát és hitét sohasem veszte el.

E fennkölt jellemű papot a csíki székelység patriarcháját látogattam meg reggel, félig fagyva kimerülten. Tökés szolgabíró vezetett hozzá és a két Madár testvér, kik közül Imre ma Csík megye főjegyzője, a másik háromszéki ülnöke. Midőn elbeszéltem neki a magyar ügy állását, a kolozsvári dolgokat, Bem Erdélybe jövetelét, küldetésem célját, kitörő örömmel rázta meg a jobbomat, felajánlotta munkásságát.

Látogatásom után az országotat kikerülve, egy csíkszentgyörgyi székely az Olt jegén szállított át Oltszemire, hol elértem a földet, mely után lelkem annyira vágyódott.

Oltszemén Beke, gr. Mikó jószágigazgatójához szálltam, ki igen szívélyesen fogadott, s elbeszélte nekem, hogy aznap hívták össze a háromszéki századparancsnokok a századokat, melyekben minden katonának 10 ezüst krajcár szokatlan nagy díjat ígértek naponta és feleskették őket újból a nagyszabedbeni vezénylet alá.

Egy perccet sem volt tehát szabad elvesztem. Míg vacsoráltunk, e derék jószágigazgató és lelkes hazafi szán után küldött, mellyel én elindulva, 11 óraker este már Sepsiszentgyörgyre megérkeztem. Első dolgom volt elődömet, Berde Móza jó barátomat Háromszék elszigetelt harcainak intézésében magát oly örökemlékezetre méltó módon kitüntettet, magas szellemű és eszélyes kormánybiztost felkeresni, kihez szállva, neki küldetésem elbeszélve, hosszasan tanakodtunk a teendőik felett. Neki az én küldetésemben, ha nem szűnt volna is meg a hatásköre, nyíltan tényleg nem lehetett működnie, mivel ekkor a békét Gedeon osztrák tábornokkal valóban megkötötte volt. Berde Móza pár nap múlva el is hagyta Háromszékét. Kolozsvárra ment, hol Beöthy Ödön később Csány, országos biztosok mellett tovább folytatta más irányban hazafias működését.

Berde Móza Horváth Albert főkirálybíróhoz mentem, ki beteges voltával mentegetődzött. Innen Nagy Imre, Háromszék huszár alezredesét kerestem fel, kinek katonai tehetségében különösen bíztam, akiben az ügy egy nagyreményű emberét véltem feltalálni, de ő is a nyílt actiótól vonakodott. Átmentem tehát Háromszék lelkes és szabadságszerető polgárai közé, Kézdivásárhelyre. Itt a nép előtt beszédet tartottam. Kézdivásárhelyt is felkerestem Dobay ezredet, ki a háromszéki gyalogságnak volt ezredese, azonban ő is hajlott korával mentegetődzve, nem volt hajlandó kérelmemre az újból felállított székely haderő szervezésére.

Ilyen körülmények között nem volt mit tennem egyebet, egy proclamatiót készítettem, melyet a kézdivásárhelyi alsó katonai iskola növendékeivel sokszorosítva, másnap Háromszék községeibe és hatóságaihoz, valamint a székely határó századok parancsnokaihoz szétküldvén, felhívtam minden székely hazafit az egyesülésre, s rendeletenként adtam ki a századparancsnokoknak, hogy három nap alatt századaikat Uzon községébe vezessék úgy, miként az elszigetelt harc alatt is vezetve voltak.

Proclamatióm, melyben a magyar ügy kedvező fordulatát és küldetésem célját fejtém ki, bejárta egész Háromszékét. Egy szív s egy lélek volt az egész vidék. Gyenge az én tollam most már ahhoz, hogy híven ecseteljem a lelkesedést és buzgalmat, melyet a szék apraja-nagyja, férfia és női a haza szent ügyének szolgálatára kifejtettek.

Három nap múlva, körülbelül január hó 14-én, 10000 ember jött össze Uzon községében. Voltak köztük székely határőrök, Háromszékben rekedt Mátyás huszárok, a XII. század hasonlólag visszamaradt honvédei, ezeken kívül nagy számmal nemzetőrök és székely önkéntesek.

Nagy bajnak tűnt fel azonban eleinte, hogy a háromszéki főbb tisztek, különböző ürügek alatt e mozgalomból teljesen kivonták magukat, mely körülmények között új vezetőkről való gondoskodásra határozottam el magamat. Így történt, hogy proklamációim szétküldése után Sárosi Ferenc székely határezredbeli főhadnagyot, ki az elszigetelt harcok alatt, Háromszék egyik legképzettebb és bátrabb katonája több ízben fényesen tüntette ki magát, bíztam meg a sereg szervezésével, utólagos jóváhagyás reményében kinevezvén őt azonnal őrnaggyá. Hasonló előléptetésben részesítettem több hadnagyot és altisztet, kik századosokká, illetve hadnagyokká lettek.

Sárosi Ferenc a legnagyobb hévvel és kitartással fogott feladata teljesítéséhez. Az Uzonban egybegyűltek közül kiválogatta az erősebb és harcokképzettebb egyéneket, kikből mintegy 5000 főből álló rendes székely sereg alkottatott.

Megkönnyítette ezen sereg szervezését és fegyelmezését különösen azon körülmény, hogy az elszigetelt harcok alatt kitűnt tisztek és altisztek ambíciói némileg kielégítettvén, a valódi hazafias és katonai szellem meghonosításában és állandósításában nagy buzgalommal működtek közre.

Ezen időben Háromszéken tartózkodott Gál Sándor is, mint a Mátyás-huszárok vezetője.

Rövid idő alatt előkerültek az eldugott fegyverek, melyek által az 5000 főből álló rendes sereg jobbára el lett látva fegyverekkel, csak ágyúkban volt hiány, mivel ezen időkből még csak azon két ágyú állott rendelkezésünkre, melyeket Gábor Áronnak már Berde Mózska kormánybiztossága alatt sikerült készítenie.

Gál Sándor megkapván megbízatását a csíki sereg szervezésére, valamint az I. székely ezred ezredesévé való kineveztetését, az általunk összetoborzott, és Sárosi őrnagy által többé-kevésbé szervezett seregből kiválasztott egy század gyalogos honvéddel, egy század Mátyás-huszárral és Gábor Áron két ágyújával, ha jól emlékszem január 17-én elindult Csíkba a csíki ezred megszerzésére, hol őt rendkívüli örömmel és lelkesedéssel fogadták. Feladatát éppoly lelkesedéssel sikerült megoldania, mint sikerült azt nekünk Háromszéken.

Gál Sándor ezen csíki útját leírták meg többen, de azt hiszem minden tévedéstől menten, történeti hűséggel írhatná le Csíkban még most is élő Fodor Ignác ügyvéd, ki állandó kísérvője, vitéz és lelkesen küzdő tisztje volt Gál Sándornak.

Míg Gál Sándor Csíkban járt, azalatt is az ügyért lelkesedő több barátommal együtt buzdítottuk Háromszék férfait és nőgyeit a kitartó munkálkodásra.

Rövid idő alatt egy készülő táborra alakult át Háromszék.

Ezen időtől kezdődik Gábor Áron nagyobb mérvű és kiterjedtebb munkássága az ágyúöntés terén. Kézdivásárhely és Sepsiszentgyörgy járt a lelkesedésben legelől, melyek nagymennyiségű hadiszerekkel látták el a tábort. Pár hét alatt a székely

nép ritka áldozatkészségéből arzenállá alakult át Kézdivásárhely. Gábor Áron adományokból pénzhez jutván, megkezdte a nagyobb mérvű ágyúöntést, melyhez az anyagot ajándékba adott harangok szolgáltatták. A kovács-, kerekés és szíjgyártó-munkákat az iparosok többnyire ingyen készítették, mindaddig, míg végre a magyar kormány vette kezébe az ügyet, 60000 forintot juttatván Gábor Áron kezébe, ki az ágyúöntést ezután egész rendszeresen, gyári berendezés mellett kezdte meg.

Kézdivásárhelyt készült a puszkapor is, melyhez a szükséges salétrom tartalmú földet éjjel-nappal kutatták, szedték és hordták be ingyen a községek lakói. A gyutacsgyártás terén nagy érdemeket szerzett Gabriányi József gyógyszerész, ki többeket is megtanítván, nagy készséggel gyártották szüntelen.

Sepsi-Sz.[ent] György lelkes leányai a töltés készítésével foglalkoztak. Háromszék összehordott ónedényeiből készítették a golyók. Nem volt Háromszéknek községe, vagy osztálya, mely ne járult volna valami áldozattal a magyar ügy elősegítéséhez. Mindenki adott, kítől mi telt; élelmet, ruhát, kenyeret, húst, különböző főzelékeket, szénát, zabot stb. hordtak össze nagy számmal a sereg élelmezésére, mind ingyen, anélkül, hogy akadt volna csak egy is, ki valami követeléssel állott volna később elő. Rövid idő alatt pénz is tekintélyes összegben folyt be, annyira, hogy a legégetőbb szükségletek egy ideig fedezhetők voltak.

Nem rövid értekezést, hanem könyvet kellene írnom, hogy méltóképpen jellemezhessem Háromszéknek ez időben átélt izgalmas életét.

Gábor Áronnak, e rendkívüli férfiúnak sokoldalú fáradhatatlan munkálkodásáról és jellemzéséről ívetek kellene összeírni, kinek önzetlen hazaszeretetét eléggé festi az is, hogy kezdetben, midőn ő maga is a legnagyobb nélkülözés élt, mert a miye volt, hadi szerekbe fektette, az általam neki felajánlott személyére vonatkozó fizetést elfogadni nem akarta, indokolván a rendkívüli hadi szükségletekkel.

Ezek után most már csak annyit kívánok még megjegyezni, hogy midőn Gál Sándor Csíkból hozott ezredével Háromszékbe visszatért, Sárosi Ferenc őrnagy által átadtam neki a Háromszékben szervezett összes csapatokat, mely időn túl, mi január vége felé történt, a katonai intézkedés vezérszála Gál Sándor által fűzettek tovább, én pedig minden törekvésemet a szék polgári vezetésére s a sereg élelmezése körül felmerült teendőik intézésére fordítottam.

Időnként elküldtem jelentéseimet Beöthy Ödön s később Csány országos teljhatalmú kormánybiztosoknak Kolozsvárra.

Németh László
kormánybiztos

Megjelent: *Kolozsvár*, 1888. december 24. (Karácsonyi melléklet.)

Levéltári források

Hadtörténelmi Levéltár, Budapest (HL)

- *Az 1848–1849-i forradalom és szabadságharc katonai iratai*, Mikrofilmgyűjtemény, VII, 203 (*Csányi-levéltár*)

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Budapest (MNL OL)

- F. 37: *Gubernium Transylvanicum, Elnökségi iratok*

- H. 2: *Miniszterelnökség, Országos Honvédelmi Bizottmány, Kormányzó-elnökség, Általános iratok*

- H. 92: *Országos Nemzetőrségi Haditanács, Közösen kezelt általános iratok.*

- N. 70: *Dieta ani Lad XX. 22*

Romániai Országos Levéltár Kovászna Megyei Irodája, Sepsiszentgyörgy / Arhivele Naționale ale României Biroul Județean Covasna, Sf. Gheorghe (Sepsiszentgyörgyi állami levéltár, SÁL)

- Fond 20: *Kézdivásárhely város iratai*

- Fond 357: *Bereck város iratai*

Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, Budapest (MTAK)

- Kézirattár, Ms. 4925: *Csány László levéltára*, Másolatok (Az aradi Csányi-levéltár, pontosabban az 1849. évi országos biztosság január–június közötti iratairól készült másolatok)

Irodalom

*** *Kolozsvári Híradó* = *Erdélyi Híradó*, majd *Kolozsvári Híradó* (szerk. Ocsvai Ferenc), Kolozsvár

*** *TL 1848–1849* = *Történelmi Lapok* (szerk. Kuzskó István), Kolozsvár, 1892–1904..

BAKK Endre

1896 *Kézdivásárhely, s az ottani Jancsó családok története*, Kézdivásárhely.

BENKŐ Samu

2008 *Documenta Neglecta. Az 1848. évi forradalom forrásait publikáló román akadémiai kiadványból kihagyott iratok. 1848. március 4.-1848. június 26.* (összeáll. és kutatástört. Bev. Benkő Samu), Budapest..

BONA Gábor

1998–1999 *Hadnagyok és főhadnagyok az 1848–49. évi szabadságharcban*, Budapest.

2000 *Tábornokok és törzstisztek az 1848–49. évi szabadságharcban*, Budapest.

2008–2009 *Századosok az 1848/49. évi szabadságharcban*, Budapest.

DEÁK Imre

1943 *1848, a szabadságharc története levelekben, ahogyan a kortársak látták*, Budapest.

DEMETER Lajos

2010 *A nyomtatott szó hatalmával. Az 1848–1849. évi forradalom és szabadságharc háromszéki eseményei a korabeli erdélyi magyar sajtóban* (összeáll. és elősz. Demeter Lajos) Sepsiszentgyörgy.

EGYED Ákos

2004 *Erdély 1848. évi utolsó rendi országgyűlése*, Marosvásárhely.

2008 *Háromszék 1848–1849. Forradalom, szabadságharc* (Harmadik, bővített kiadás), Sepsiszentgyörgy, 2008.

2010 *Erdély 1848–1849*, Csíkszereda, 2010.

JAKAB Elek

1880 *Szabadságharcunk történetéhez. Visszaemlékezések*, Budapest.

KUSZKÓ István

1896 *Adalék Háromszék 1848–49. önvédelmi harca történetéhez*, Kolozsvár.

NAGY Sándor

1896 *Háromszék önvédelmi harca 1848–49*, Kolozsvár, 1896.

NÉMETH László

1888 *Háromszék szervezkedése a harczra. Néhány vonás Háromszék hazafias küzdelméről az 1848-49 diki szabadságharcz alatt.* Kolozsvár, 1888. december 24. Karácsonyi melléklet.

SÜLI Attila

2011 *A nemzetőrség, a honvédség és a Kossuth-szabadcsapat szervezése Erdélyben 1848-ban*, Sepsiszentgyörgy.

SZILÁGYI Farkas

1891 *Nagyenyed pusztulása 1849-ben*, Nagyenyed.

Documente privind activitatea lui László Németh in 1848-1849

(Rezumat)

László Németh se numără între cele mai importante personalități pașoptiste din Treiscaune. Născut la Tg. Secuiesc, avocat la Deva, este ales în aprilie 1848 deputat la Dieta transilvăneană din partea orașului său natal și împiedică dezarmarea parțială a grănicerilor de aici, încercată de comandamentul Habsburgic din Transilvania. În ianuarie 1849 este trimis înapoi de guvernul maghiar în Treiscaune, având acolo rol însemnat în conducerea administrativă a scaunului și în organizarea unităților militare și a industriei de război. Sunt publicate la un loc texte și documente legate de activitatea lui din 1848-1849, apărute în presa vremii sau păstrate în arhive.

Documents Regarding the activity of László Németh in 1848–1849

(Abstract)

László Németh is among the most significant personalities of the 1848-1849 Revolution from Háromszék Seat. Born in Kézdivásárhely (Tg. Secuiesc), lawyer in Deva, he is elected in April 1848 into the Transylvanian Dieta (Parliament) as deputy of his native town. He prevents the partial disarmament of the border guards from the region attempted by the Hapsburg Imperial Commandment of Transylvania. In January 1849 he is sent back by the Hungarian Government into Háromszék Seat, and he has a major role there in the administration of the county as well as in the organization of the military units and the wartime industry. This study collects texts and documents regarding his 1848-1849 activities that were published in the press of that time or have been preserved in the archives.